JAMES HOGG

Bağışlanmış Bir Günahkârın Özel Anıları ve İtirafnamesi

The Private Memoirs and Confessions of a Justified Sinner
© Önsöz: 1982, David Groves, "Parallel Narratives in Hogg's Justified Sinner", *Scottish Literary Journal*, Dec 1, 9, 2
© Sonsöz: 1988, Julie Fenwick, "Psychological and Narrative Determinism in James Hogg's The Private Memoirs and Confessions of a Justified Sinner", *Scottish Literary Journal*, May 1, 15, 1

İletişim Yayınları 2758 • İletişim Klasikleri 126
ISBN-13: 978-975-05-2668-8
© 2019 İletişim Yayıncılık A.Ş. / 1. BASIM
1. Baskı 2019, İstanbul

DİZİ YAYIN YÖNETMENİ Murat Belge
YAYINA HAZIRLAYAN Barış Özkul, Güneş Akkor
KAPAK Suat Aysu
KAPAK RESMİ Alexander Fraser, "Mutlu Bir Islık Çalmak", 1832
UYGULAMA Hüsnü Abbas
DÜZELTİ Emre Bayın
BASKI Sena Ofset · SERTİFİKA NO. 12064
Litros Yolu, 2. Matbaacılar Sitesi, B Blok, 6. Kat, No: 4NB 7-9-11
Topkapı, 34010, İstanbul, Tel: 212.613 38 46
CİLT Güven Mücellit · SERTİFİKA NO. 11935
Mahmutbey Mahallesi, Devekaldırımı Caddesi, Gelincik Sokak,
Güven İş Merkezi, No: 6, Bağcılar, İstanbul, Tel: 212.445 00 04

İletişim Yayınları · SERTİFİKA NO. 40387
Binbirdirek Meydanı Sokak, İletişim Han 3, Fatih 34122 İstanbul
Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58
e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

JAMES HOGG

Bağışlanmış Bir Günahkârın Özel Anıları ve İtirafnamesi

The Private Memoirs and Confessions of a Justified Sinner

İNGİLİZCEDEN ÇEVİREN
Saliha Nilüfer

DAVID GROVES'UN ÖNSÖZÜ
VE JULIE FENWICK'İN SONSÖZÜYLE

iletişim

JAMES HOGG Eski bir çoban olan çiftçi Robert Hogg ve Margaret Hogg'un ikinci oğulları olarak 1770'te İskoçya-Ettrick Hall'da doğdu. 1776'da babasının iflası sebebiyle eğitimine ara vermek zorunda kaldı. 1785'te civardaki bir çiftlikte çobanlık yapmaya başladı. Birkaç yıl sonra James Laidlaw'a ait çiftlikte çalışmaya başladı. Hogg'un kitaplara ilgisini fark eden Laidlaw, kütüphanesinden bazı kitaplarını ona ödünç verdi. 1793'te şiir yazmaya başladı ve ertesi yıl ilk şiiri "Mistakes of a Night" (Bir Gecenin Hataları) *Scots Magazine*'de yayımlandı. Şiire yeteneği ünlü İskoç yazar Walter Scott tarafından keşfedildi. İlk baladları *Mountain Bard* (Dağların Ozanı) adıyla 1807'de yayımlandı. Aynı yıl İskoçya kırlarında çobanlığın püf noktalarını anlattığı kitabı *The Shepherd's Guide* (Çobanlar için Rehber) yayımlandı. 1810'da yerleştiği Edinburgh'da Wordsworth, Southey, De Quincey gibi yazarlarla tanıştı. *The Spy* (Casus) adlı bir edebiyat dergisi çıkarmaya başladı. Bazı sayılarında müstehcenlik nedeniyle okurdan tepki gören dergi ertesi yıl kapandı. 1813'te yayımlanan *The Queen's Wake* (Kraliçenin Uyanışı) ve 1815'te yayımlanan *The Pilgrims of the* Sun (Güneşin Hacıları) adlı kitaplarıyla İskoçya ve İngiltere'de tanınan bir yazar oldu. 1815'te Buccleuch Dükü'nün bağışladığı Altrive'deki çiftliğe yerleşip hayatının sonuna kadar yazmaya devam etti. 1820'de Margaret Phillips ile evlendi. 1832'de ilk kez ziyaret ettiği Londra'da büyük bir yazar olarak karşılandı. Londralı genç bir yayıncı, Hogg'un düzyazı yapıtlarından bir derleme hazırlayıp *Altrive Tales* (Altrive Öyküleri) adıyla yayımladı. Walter Scott'ın ölümünün ardından kaleme aldığı *The Domestic Manners and Private Life of Sir Walter Scott* (Sir Walter Scott'ın Ev Hali ve Özel Yaşamı) 1834'te önce New York, ardından Londra'da yayımlandı. Şiirlerinin yanı sıra düzyazı alanında üç eser verdi: *Three Perils of Man* (Erkeklerle İlgili Üç Tehlike, 1823), *Bağışlanmış bir Günahkârın Özel Anıları ve İtirafnamesi* (1824) ve *The Domestic Manners and Private Life of Sir Walter Scott* (Sir Walter Scott'ın Ev Hali ve Özel Yaşamı, 1834). 1835'te Altrive'de hayatını kaybetti ve Ettrick Mezarlığı'na defnedildi.

Romandaki tüm dipnotlar, aksi belirtilmedikçe orijinal metne aittir.

İÇİNDEKİLER

ROMANA DAİR GÖRSELLER *7*

KRONOLOJİ *11*

ÖNSÖZ
HOGG'UN *BAĞIŞLANMIŞ BİR GÜNAHKÂRIN ÖZEL ANILARI VE İTİRAFNAMESİ*'NDE PARALEL ANLATILAR / DAVID GROVES *19*

Bağışlanmış Bir Günahkârın Özel Anıları ve İtirafnamesi

Yayıncının Anlatımı *29*

Bir Günahkârın Kendi Kaleme Aldığı Özel Anıları ve İtirafnamesi *121*

SONSÖZ
JAMES HOGG'UN *BAĞIŞLANMIŞ BİR GÜNAHKÂRIN ÖZEL ANILARI VE İTİRAFNAMESİ*'NDE PSİKOLOJİK VE ANLATSAL DETERMİNİZM / JULIE FENWICK *275*

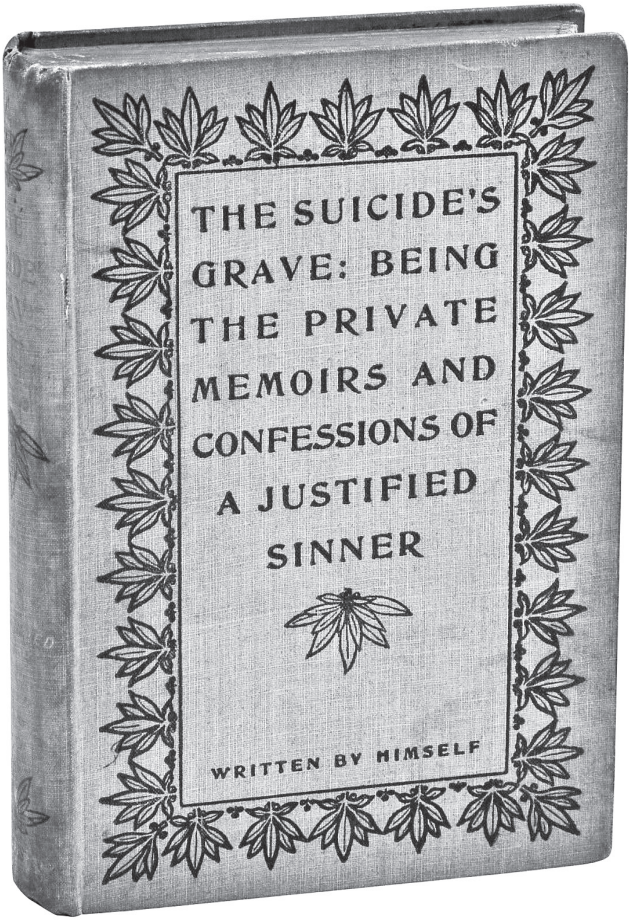

Kitabın 1895'te yapılan eksiksiz ve fotogravürlü ilk baskısının kapağı.

R. Easton Stuart'ın *Bağışlanmış Bir Günahkârın Özel Anıları ve İtirafnamesi* için yaptığı fotogravürler:

Yayıncının Anlatımı

(Sunduğu Bir Dizi Tuhaf Geleneksel Gerçekler ve Diğer Deliller Eşliğinde Yayıncının Kendisi Tarafından Kaleme Alınmıştır)

Günümüze gelen kimi mahalli kayıtların yanı sıra gelenekle de sabittir ki, Dalcastle[1] toprakları (ya da sıklıkla yazıldığı üzere Dalchastel) bundan yüz elli yıl ve o tarihten de en az bir yüz yıl evveline kadar Colwan adında bir ailenin mülkiyetinde bulunuyordu. Bu ailenin, kadim Colquhoun[2] ailesinin bir kolu olduğu farz edilmekteydi ve Border civarına yayılan Cowanların kaynağını ondan aldığı da kesindi. 1687[3] yılında George Colwan'ın, Dalchastel ve Balgrenan topraklarında aynı isimli amcasının ismini aldığını buldum ve aileye dair tarihten devşirebildiğim yegâne gerçek bu olduğundan, bu hanenin karmakarışık serüveni için rivayetlere başvurmam gerekti. Ancak güçlü gözlemcilerden sağlanan bu malzemeden ötürü şikâyet edecek değilim. Sınırsız bir bol-

1 Anlaşıldığı kadarıyla (Balgrennan gibi) Glasgow'dan çok uzakta olmayan Batı İskoçya'da kurmaca bir eyalet.

2 Her ikisi de Batı İskoç isimleridir. Cowen aslen Ayrishirelıdır. (Glasgow'un güneybatısı) Colqouhounlar Dumbartonshirelidir. (Higland'ın kenarında kuzeybatıda yer alan bölgeden).

3 1687 yılı yani devrimin eşiği, Darbe (İngiltere'de) II. James ve (İskoçya'da) VII. James'in yerine Oranj'lı William'ı (III. William) getiren yeni bir düzen kurar, siyasette Whig yanlısı, dinde ise Presbiteryendir.

luk içinde kuşaktan kuşağa aktarılmıştı ve az sonra duyacağınız korkunç olayları kayıt altına alırken, aslında tek yaptığım, İskoçya'nın hiç değilse dört yüz yıllık bir dönemine ait sakinlerinin büyük bir kısmına, daha önceden kusursuz biçimde haberdar oldukları konular hakkında atıfta bulunmaktır.

Adı geçen George zengin bir adamdı ya da öyle olduğu sanılıyordu, hayatının epey ileri bir evresinde Glasgow belediye meclis üyesi Orde'nin tanınmış tek kadın varisiyle evlendi. Sonradan, bunun izdivaç edenler açısından hiç de münasip bir şey olmadığı çıktı ortaya. Reformasyon ilkelerinin[4] bundan çok uzun süre evvel İskoçya halkının kalbini ve takdirlerini kazandığı gayet iyi bilinmekteydi, gerçi bu hissiyatın hiçbir anlamda genel ya da eşit düzleme damgasını vurmadığını da söylemek gerekir. Anlaşılan yeni evli çift bu konuda tam bir uyuşmazlık içindeydi. Hal böyleyken, insanın ilk aklına gelen şey, reformcuların katı öğretilerine esas meyletmesi gerekenin inzivaya çekilmiş halinden ötürü toprak sahibi olacağı ve kentli genç hoppa hanımefendininse, kraliyet yanlılarının[5] savunduğu serbest ilkelere bağlı kalarak ve her şeye kusur bulan katı zamandaşlarıyla zıtlık içinde kendini aşırılığa kaptıracağı oluyor.

Öte yandan, durum tam aksiydi. Toprak sahibi, memleketlisi komşularının tabiriyle, kalbinde Tanrı korkusuna pek az yer bulunan ve aynı biçimde insanlardan da pek

4 Reformasyon ilkeleri: Fransız Protestan teologu Jean Calvin (1509-64) tarafından formüle edildiği biçimiyle 16. yüzyıl ortalarında İskoç reformcuları tarafından benimsedi ve 1646'da *Westminister Confession of Faith* ile yasalaştı (ve eğitsel yan ürünleriyle kısa ve uzun soru cevap yöntemleriyle birlikte). 1690'da Presbiteryenlik yeniden kurulduğunda İskoç kilisesinin doktriner standardını oluşturdu. Reformasyon ilkeleri, Kilisenin demokratik yönetimi, (ve ibadet tarzları üzerinde egemenliğin ve rahiplerin yetkisinin reddi) ilk günah, inanç yoluyla haklı olma ve katı şahsi ahlâklılık üzerine teolojik öğretiler içeriyordu.

5 *Court party*: Kralın mutlak ayrıcalıklarını savunan kesim. Restorasyon saltanatı hovardaca hal ve tavırlarıyla kötü bir üne sahipti.

az korkan "gülünç, tuhaf adamın" tekiydi. Her iki tarafa da kasten bir hakarette bulunup bir kusur etmediğinden, tarafların olası intikamlarına karşı kendini kollama ihtiyacı da hissetmiyordu. Bugüne dek yeryüzünün sakinlerinin çoğuyla ve özellikle de yukarıdaki güçlerle sulh koşullarında yaşadığına inanıyordu: Öte yandan böylesine mahvedici bir emniyet duygusunun hatalı olduğunu anlamazsa şayet çok yakında vay onun başına geleceklere! Zira hanımı, Reformasyon ilkelerinde en dar kafalıları sollayacak denli amansızdı. Onunkiler büyük reformcuların öğretileri değil onların benimsedikleri ilkelerin de aşırı zorlanmış, yozlaştırılmış halleriydi. Büyük reformcularınki yenilir yutulur olmayan hintyağı gibiyse onunkiler, tabiatın kanunlarını isyana getirecek cinsten ısıtılmış ve acılaştırılmış hintyağından beterdi. Fikriyatını, kadercilik yanlısı ateşli bir ilahiyatçının öğretilerinden devşirmişti ve bu fikirler o denli katıydı ki, aynı fikirdeki topluluk üyelerinin çoğuna ayak bağı olmuş,[6] düşman tarafın elinde, devlet mekanizmasının üzerlerine yönelmesine vesile olacak kallavi bir oyuncak haline gelmişti.

Dalcastle'daki düğün törenlerinde o amansız dönemin değil de bir öncekinin ruhuna uygun biçimde her türden şenlik ve eğlence gırla gitti. Şölen vardı, dans, gayda ve şarkılar vardı: likörler bir uçtan diğerine bardaktan taşa taşa ikram edildi, bira kocaman ahşap kâselerde ve brendi de geniş öküz boynuzundan kadehlerle sunuldu. Toprak sahibi gösterişten uzak neşesini dizginsiz sergiledi. Dans etti, müziğe eşlik edip parmaklarını şaklattı, el çırptı ve yeri geldiğinde üst perdeden

6 Calvin'in *Institues of Christian Religion* kitabının ana görüşlerinden biri seçilme –yani Tanrı'nın kurtarılacak olanları koşulsuz seçmesi– ve bunun doğal sonucu olarak da ilahi takdir ve inanç yoluyla haklı olmadır. (dolayısıyla kurtuluş yolunda iyiliklerden ziyade Tanrı'nın inayetinin devreye girmesi söz konusudur) Calvin bu seçilmişler öğretisini "günahkârlar için bir engel" olarak adlandırır. (*Institutes*, III. bölüm. s. 528) Corintliler 23'e atıfta bulunur: "Çarmıha gerilen İsa Yahudiler için bir ayak bağı." Yalvaç Paulus'un mektupları, seçilmişler öğretisi için Kutsal Kitap'taki ana kaynağı oluşturmaktadır.

çığırdı. Salonda eli yüzü düzgün denebilecek her kıza selam verdi ve misilleme olarak onların sevgililerinden de geline karşı aynı teklifsizliği sergilemelerini diledi. Gelgelelim, beriki, sıhhatle parıldayan durgun bir güzellikle, oradaki herhangi bir beyefendiyle herhangi bir münasebet kırıntısını dahi tersleyen bir tutumla salonun başköşesine kurulmuştu. Katılıyormuş gibi göründüğü yegâne eğlence, gözde papazıyla ilahi konular hakkında yaptığı bir iki kaçamak sohbetti; keza papazı, evlendikten sonra yeni yuvasına sağ salim yerleştiğini görmek için ona yeni yuvasına kadar eşlik etmişti. Papaz ona birkaç kez yeni adıyla Bayan Colwan diye hitap edecek olduysa da kadın tiksintiyle başını çevirerek ıslah olmayan cümbüşün içinde hoplayıp sıçrayan ihmalkâr yaşlı günahkârı, acıyan ve aşağılayan bir ifadeyle süzdü. Rahip onun iffetli zihninden geçenleri anlayarak, o saatten itibaren ona asil unvanıyla, Leydi Dalcastle diye hitap etti ki bu, ismini o aşağılığın ismiyle birleştirmediğinden bir nebze daha katlanılır geliyordu. Ve yükümlülüğü altına girdiği tüm o törensel yeminlere rağmen –bu yeminlerin özellikle de toprak sahibi açısından az buz bağlayıcılığı yoktu– kadının o zamanlar, toprak sahibine içten içe tiksinme değilse bile yürekten horgörü beslediğini varsaymak için bir hayli sebep mevcuttu.[7]

İyi vaiz[8] onu tekrar kutsadı ve uzaklara doğru yola çıktı. Kadın, gözü yaşlı uğurladı onu ve Martuların Hititlerin ve Girgaşitin[9] bu kâfir topraklarında kendisini yalnız bırakmayıp sıkça ziyarete gelmesi için yalvarıp yakardı ve o da bir dolu ciddi koşul karşılığında bunu kabul etti, derken alımlı gelin dua etmek üzere odasına çekildi.

---

7 Kronikler; 15; 29 "Saul'un kızı Michal... kral Davut'un dans edip oynadığını gördü ve içten içe hor gördü onu."

8 Burada kullanılan Anglikan Kilisesi'ne uygun "parson" kelimesi yazarın, Presbiteryen kullanıma mesafesini belirtmek için tercih edilmiş. "Pastor" ya da "minister" Rvd. Wringhim için daha uygun olurdu.

9 Israel'in düşmanları.

O vakitler sağdıç ve nedimeyle birlikte seçilmiş bir iki arkadaşın, yeni evli çifti dinlenmeye çekilmelerinin akabinde ziyaret etmesi, sıhhatlerine, mutluluk ve refahlarına kadeh kaldırılması âdettendi. Ama toprak sahibi bundan haz etmiyordu: mücevherini kendine almak istiyordu. Neşeli eğlencesinden sıvışarak sevgilisinin odasına çekildi ve kapıyı kilitledi. Onu Evanjelistlerin yazılarıyla haşir neşir ve feci mahcup bir halde buldu. Toprak sahibi kadını kucaklayacak oldu ama beriki başını öte yana çevirerek, ihtiyarların hoppalıklarına ve onları yıkıma sürükleyen mezhebi geniş yola dair bir şeyler söyledi.[10] Toprak sahibi bu dokundurmayı pek de idrak etmedi; öte yandan içkinin etkisiyle kafası epey dumanlı, her şeyi iyi tarafından almaya hazır olduğundan, çoraplarını ve ayakkabılarını çıkarırken sadece, "yol geniş olsun dar olsun vakit yatma vaktidir," demekle yetindi.

"Herhalde Mr. Colwan hayatınızın bu mühim gününde benimle kendiniz adına dualarınızı etmeden yatağa girecek değilsiniz."

Kadın bunu söylediğinde toprak sahibi ayakkabısının bağcıklarını gevşetmek üzere neredeyse yere yapışmış haldeydi ancak böyle bir gecede "dualar" kelimesi kulağına çalındığında, pancar gibi kıpkırmızı kesilen yüzünü bir hışım yukarı kaldırıp şöyle dedi:

"Dualar mı dediniz hanımefendi! Tanrı çılgın aklınıza mukayyet olsun, duanın sırası mı bu gece?"

Keşke sessiz kalsaydı. Üzerine öyle koyu bir dindarlık boca edildi ki toprak sahibi hem kendinden hem de yeni evlendiği eşinden utandı, ne diyeceğini bilemedi ama brendi imdadına yetişti.

"Bana öyle geliyor ki güzelim, dinî bağlılığın bu akşam pek yeri değil," dedi, "onun daima çok güzel ve faydalı oluşu bir yana şayet onu böyle biteviye kullanır isek, mütema-

10 Matta İncili 7; 13.

diyen onu maskara etmez miyiz? Tıpkı İncil'i ve *fıkra kitabını* okumanın ve ondan ayetler, bölümler söylemenin bir adamın hayatını saçmalıklar ve karmaşa çeşnisine çevirebileceği gibi."

Ama bağnazın ya da ikiyüzlünün yapmacıklı lakırdısı karşısında hiçbir mantık yürütme kâr etmez. İsterseniz ömrünüzün sonuna dek münakaşa edin, asla yanılmayan o yaratık muhakkak haklı çıkmalıdır. Toprak sahibinin de başına gelen tam da buydu. Kutsal kitaptan bir metin diğerini izledi, aralarında zerrece ilinti yoktu ve Mr. Wringhim'in derin ayinlerinden bir cümle diğerini takip etti, ta ki en nihayet toprak sahibinin sabrı taşıp da bu vazifeyi bu gecelik hanımına devrettiğini söyleyerek kendini yatağa atana dek.

Leydi Dalcastle'in uysal zihni bu gelişme karşısında allak bullak oldu. Epey müşkül bir durumda bırakıldığını hissetti. Bununla birlikte vicdansız eşine kendini çabucak toparladığını göstermek adına, diz çökerek öyle tesirli bir biçimde dua etti ki, onu etkilediğine adı gibi emindi. Etkilemişti de, kısa süre sonra toprak sahibi ona öyle ateşli bir karşılık verdi ki kadın neye uğradığını şaşırdı ve dualaların seyrinden hafifçe çıkar gibi oldu. İşin aslı şu ki, beriki hiç de azımsanmayacak biçimde körük gibi nefes alıp vermeye başlamıştı – notalar askeri bir borazanın notalarını aratmayacak kuvvetteydi. Devam etmeye gayret ettiyse de yataktan akseden her bir nota kulağında daha yüksek çınlamayla, homurtuyla yankılandı ta ki tatlı seslerin[11] uyumu sahiden içler acısı olana ve kadının uysal ruhu yenik düşene dek. Göz pınarlarında yaş tükenene dek ağladıktan sonra dizüstü doğruldu ve sarhoş trompetçinin görgü kurallarına riayet edeceği anı beklemek üzere kucağında İnciliyle şöminenin bir köşesine çekildi.

Toprak sahibi makul bir süre içinde uyanmadı, zira hem içki âlemine hem de bitkinliğe teslim olduğundan uykusu

11 Sheakespeare, *Venedik Taciri*.

giderek derinleşmiş ve Morfeus[12] ölçüleri de yoğunlaşmıştı. Bunların yapısında farklılık vardı ama genel olarak dizeler "hooorrr piiişşş" gibi geliyordu kulağa. Alabildiğine gülünç bir durumdu bu ve aşağılanmış ve hüsrana uğramış iffet kumkuması bir taze gelin hariç, cümle âlemde okkalı bir gülme isteğine yol açardı.

İyi gelin acı acı gözyaşları döktü. Ona bir yer açmasını dileyerek canavarı uyandıracak değildi ya, dünyada olmazdı bu: ama toprak sahibi sabah uyandığında kadın her nereye çekildiyse, baktı ki hâlâ yalnız yatıyor. Hakikaten ağır bir uykuydu onunkisi ve bu esnada rüyasında görmek dışında ne çocuklarını ne eşlerini ne de sevgililerini düşünmüştü; ancak ruhu ufaktan ufaktan uyanıklığın sınırlarına doğru meylettikçe, uykusu giderek hafiflemiş ve ağır bir istirahatin etkilerinden kelimelerle ifade edilemeyecek bir düzeye yükselmişti. İskoç halk danslarını, *cig* dansını, İskoç danslarını ve kadınlı erkekli dansları gördü rüyasında, bedeni öyle esnekti ki, genç kızların başlarının tepesinden hoplayıp sıçrayabiliyordu ve ayakları tavanda kayıyordu, bu arada olabilecek en taşkın duygular içindeydi. Bunlar öyle hararetli hale geldi ki uykucu tanrının zincirleri artık kâr etmez oldu. Solunum yollarındaki körük bir anlığına uzun seslerine ara verdi ve onun yerini bir tür yoğun kahkaha aldı, toprak sahibi yastıktaki durumunu değiştirmeden, "Haydi devam – haydi çalın bakalım sizi gidi şeytanlar!" diye bağırdı. Ancak kemancıları yerinde tutmak için harcadığı gayret, zevk içindeki rüya sahibini hafiften ayıltır gibi oldu ve gülmesine engel olamadıysa da, olup bitenleri zincirleme bir tarzda zihninden geçirerek durumun sonunda ayırdına vardı. "Rabina neredesin? Ne oldu sana canım?" diye bağırdı toprak sahibi. Ancak çıt çıkmıyordu, kimse cevap verip onu kaale almadı. Onu orada ilk gördüğü anki gi-

12 Kadim uyku Tanrısı.

bi hâlâ dizüstü çökmüş halde bulacağını ümit ederek bir hışım perdeleri açtı ama yoktu, ne uyur ne uyanık halde... Var gücüyle "Rabina, Mrs Colwan!" diye seslendi ve hemen akabinde de, "Tanrı kralımıza zeval vermesin. Karımı kaybettim," diye ekledi.

Yerinden ok gibi fırlayarak kepenkleri açtı; gün doğudan ışımaya başlamıştı bile, bahar aylarıydı, gece kısaydı gündüzlerse uzun. Üstünü başını yalapşap giyindi ve evin her bir odasını geniş adımlarla kolaçan etti, girdiği odalarda camları açtı, yatak altlarına baktı ve köşe bucak aradı onu. Düğünün yapıldığı salona gelmişti ve devasa pencere kanatlarını açtığında, sevgililer erken filizlenen çiçeklerin içinden geç kalan yabani tavşanlar gibi kaçıştı, "Ho ho, yuh, korkun tabii, kaçın bakalım suçüstü yakalandınız!" Gelin onların arasında olmadığından arayışlarını sürdürmesi gerekiyordu. "Biçare kadın herhalde bir köşede kendi kendine dua ediyordur. Bu dua işi talihsizlik oldu ama kendi adıma iyi de davranmadım onun için biraz gönül alma yoluna gitmem gerek," diye geçirdi içinden.

Toprak sahibi arayışını sürdürdü ve sevgili karısını nihayet nedimesi Glasgowlu kuzeninin yatağında buldu. "Seni muzip fesat afacan!" dedi toprak sahibi, "Demek uyuyakaldığımda bana numara yaptın ha! Hiç bu denli zekice ve aynı zamanda zalimane bir eğlence görmedim ben. Gel bakalım seni küçük haspa!"

"Efendim, bilmelisiniz ki sizin ilkelerinizden ve aynı zamanda şahsınızdan da nefret ediyorum," dedi, "Efendim kişiliğimin asla ama asla kâfir iblisin –kadınların evlatları arasında salınan rastgele bir dansçının ve günahkâr oyunların öznesinin– kontrolü altında olduğu söylenemez, kabalığınızı da alın ve huzurumdan ve hemcinslerimin huzurundan çekilin diyorum efendim."

"Ben de benimle gelin diyorum sevgili Rab'im. İsterseniz

ahlâklıların en hası ve azizelerin azizesi olunuz, benim karımsınız ve emrime itaat etmeye mecbursunuz."

"Efendim sizin gibi tanrısızın buyruğuna boyun eğeceğime ölürüm daha iyi, onun için lütfen ısrar etmeyin ve çekip gidin buradan."

Ama toprak sahibi bu cicili bicili laflara zerrece aldırmadı: onu bir battaniyeye sardığı gibi battaniyenin bir iki katını öfkeli bir gürültü patırtı kopması ihtimaline karşı ağzının yakınında tutarak, kadını muzaffer bir biçimde odasına götürüverdi.

Ertesi gün kahvaltı saati gelin bir türlü arzı endam etmedi. Nedimesi onu görmek istediğini söyledi; ancak George sadece ve sadece kendisinin görmesini tercih etti, bir iki kez ziyaret etti onu ve her seferinde ardından kapıyı kilitledi. Sonunda kahvaltı servis edildi ve istirahat saatinde toprak sahibi birkaç şaka yapacak oldu ama her zamanki nüktedanlığından eser yoktu ve burnunun ucundaki kırmızılık da gözlerden kaçmadı.

Hiç şüphesiz işler yeni evli çift için hiç de yolunda gitmemişti, zira gün içerisinde hanımefendi konağı terk ederek, bir gece boyu yolculuk ettikten sonra Glasgow'daki babasının yanına geri döndü, o zamanlar henüz o civarlarda posta arabaları ve buharlı gemiler[13] yoktu. Belediye meclis üyesi ve icra memuru Orde, tek kız çocuklarının babasına olan benzerliği konusunda karısının ısrarlı yorumlarına boyun eğse de onu asla gözünün bebeği gibi gördüğü ya da sevdiği yoktu, dolayısıyla kızın tavrı onu hiç şaşırtmadı. Kızına karşı yapılan elim hakaret konusunda onu sorguya çekti ve bu denli nahoş sonuçlara yol açacak, vahim bir süreci gerektirecek bir şeye rastlayamadı. Uzun uzadıya düşündükten sonra şöyle söyledi:

13 Posta arabaları Glasgow ile Edinburgh arasında 1740 yılında ve Edinburgh'la Glasgow arasında 1788 yılında işlemeye başladı. İlk ticari buharlı gemi Clyde Nehri üzerinde, Glasgow ile Greencock arasında 1812 yılında gidip gelmeye başlamıştı.

"Vah vah Raby! Görüyorum ki Dalcastle emrettiğin zaman seninle dua etmeyi reddetmiş ve kızımın saygı sınırlarını ihlal ederek sana kaba saba, hiç de kibar olmayan bir tarzda davranmış. Ama karısının yapması gerekenler konusuna gelince, bu konuda ben değil Tanrı'dır daha iyi yargıç. Buna karşın *kızıma* böyle davrandığı için, ondan intikam almam gerek; bu yükümlülüğü ona en yakın kişiye ödetmem gerek, yani onun karısını birazcık cezalandırmam gerek, haydi yutsun bakalım bunu."

Şaşkınlıktan donakalan genç kadın, "Ne demek oluyor bu efendim?" diye sordu.

"Kızıma yaptıkların yüzünden o rezil Dalcastle'ın intikamını alacağım demek oluyor," dedi, "Buraya gelin bakayım Mrs. Colwan, bunu ödeyeceksiniz."

İcra memuru böyle söyleyerek firari eşe yönelik fiziki ceza uygulamaya başlar. Vuruşları abartılacak denli korkunç değildir ama hareketleri sanki Dalcastle toprak sahibine karşı ziyadesiyle öfkeliymiş gibi gösterişlidir. "Seni gidi rezil!" diye bağırır, "Benim kızıma nasıl davranılırmış öğreteceğim ona, ona ulaşamadığıma göre hayatta ona en yakın kişiyi bir güzel pataklamam gerek. Kocanızın münasebetsizliği nedeniyle al sana Mrs. Colwan! Al bunu da!"

Dayağı yiyen zavallı kadın ağlayıp yakarır ama icra memurunun zalimliğinden bir şey eksileceği yoktur. Öfkesi burnunda, onu epeyce kırbaçladıktan sonra hayli bitap düşerek usulca yere serilen kızı beş kat yukarıdaki odasına koyup kilitler ve ona sadece ekmekle su verir. Tüm bunları da güya haddini bilmez Dalcastle toprak sahibinden intikam almak için yapar; ancak gel zaman git zaman kızının yemeğini taşıyarak merdivenlerden inerken, "Lord'un görüntüsü hayatında görüp göreceği en tasasız görüntü haline gelmeli," diye geçirir aklından.

Leydi Dalcastle'ın okuyacak, dua edip tefekküre dalacak

bir dolu zamanı olmuştur ama dinî öğretiler hususunda konuşup tartışacak birinin yokluğundan mustariptir; zira o vakitler kusursuz bir öfke beslenen bu ayrıcalık olmaksızın, kutsal metinleri okuyup öğrenmesinin, çapraşık öğretilerin cümlelerini bellemesinin ona şuncacık faydası dokunmamaktadır. O da haliyle ekseri pencerenin önüne kurulup kâfir Dalcastle toprak sahibinin gelişini bekler.

Epey sonra söz konusu kahraman nihayet arzı endam eyler. Meseleler kolayca halledilir; hanımefendi hazretleri babasının evinde sığınak bulamadığından dolayısıyla biraz gözyaşı ve iç çekişin ardından tırıs tırıs kocasıyla evin yolunu tutar. Bütün çabalarına ayak direse de lordu dine kazandırmaya *niyetlidir*. Halbuki Lord dine dönmeyecektir. Toprak sahibinin sabah ve akşam aile dualarını etmesini *isteyecektir*: toprak sahibi ne akşam ne gündüz dua edecektir. İlahileri bile söylemez, ibadet sırasında onun yanına dizüstü bile çökmez, karısı adamın her lakırdısına hararetle karşı gelmek için hiçbir fırsatı kaçırmaz ve böylelikle onu tartışmaya çekerek içini maneviyatla doldurabileceğini sanırken, berikinin hiçbir zamanda ve mekânda dinin kutsal gizemlerine dair hasbıhal edeceği filan yoktur.

Uzunca süre kendine hâkim olan toprak sahibinin sonunda sabrı tükenir; kendisini maneviyata davet eden beyhude çabaları kestirip atar ve karısının mugalata seviyesindeki inanç, umut ve nedamet düsturlarıyla alay eder. Mutlak alınyazısı öğretisine[14] karşı şüphelerini açıklayarak Leydi'nin Hıristiyanca kırgınlığına bardağı taşıran son damlayı da eklemiş olur. Karısı, can yoldaşını, Hıristiyan karşıtlarının bir kolu ve ıslah olmuş kulların ilişkiye geçmeyi imkânsız bulacağı biri ilan eder. Bundan ötürü eşinden ayrı bir ev

14 Calvin tarafından *Institutes* adlı eserinde dile getirilir: "Tanrı'nın kimilerine peşinen kurtuluş kimilerine yıkım vaat ettiği ebedi seçim." *Westminster Confession of Faith* üçüncü bölümde "Tanrının ebedi buyruğu" olarak yeniden uyarlanmıştır.

talep eder ve daha altı ay dolmadan anlaşmalı ayrılıkla ilgili ayarlamalar halledilir: Eski malikânenin üçüncü katı Leydi hazretlerinin ikametine ayrılır. Ayrı bir kapısı, ayrı merdivenleri, ayrı bir bahçesi olur ve kuşkusuz toprak sahibiyle hiçbir surette karşılaşmayacağı yürüyüşlere çıkar, öyle ki insanın aklına tam bir ayrılık gelir. İkisi de kendi ahbaplarının arasından kendi cemiyetlerini kurarlar ve toprak sahibi, kadına geleni gideni şuncacık dert edinmezken beriki çok geçmeden onunkilere burnunu sokmaya başlar:

"Toprak sahibini sıklıkla üstelik de tek başına görmeye gelen o etine dolgun hanım da kim?" diye sordu Martha'ya bir gün.

"Oh! Sevgili hanımcım *nerden* bilebilirim ki ben? Biz buracıkta hem tanıdıklarımızdan hem de İncil'in tatlı buyruklarından uzakta sürgündeyiz..."

"Bu şen şakrak kadının kim olduğunu bulup öğren bana Martha. Sen ki bu tanrısız adamla evin idaresine katılıyorsun, ondan bilgi koparmakta üstüne yoktur. Bakıyorum da gelip giderken kadının gözü daima pencerelerimizde, bu evden eli boş çıktığı nadirdir."

Aynı akşam Martha bu gösterişli hanımın Miss Logan olduğu bilgisiyle geldi, toprak sahibinin eski bir yakın dostuydu, iyi bağlantıları olan saygıdeğer bir hanımefendiydi, annesiyle babası babadan kalma miraslarını iç savaş sırasında kaybetmişti.[15]

"Ha çok güzel," dedi Leydi, "Aferin Martha, bu saygıdeğer hanımefendi bir daha toprak sahibini ziyarete geldiğinde davranışlarını bizzat takip edeceksin ve sonrakileri de. Fırsatın olacaktır eminim buna."

Martha'nın verdiği bilgilere göre sahiden de böyleydi du-

15 İç savaş: Aralarında Covenanter, Kraliyet yanlısı ve Parlamenter güçlerin bulunduğu ve 1644 yılından 1660 Stuart Restorasyonu'na kadar daha büyük Britanya mücadelesinin bir parçası olarak, İskoçya'da patlak vermiş bir dizi silahlı çatışma ve ayaklanma.

rum ve Dalcastle konağının en üst katında o Kenanlı[16] kadına gece gündüz beddualar edildi, aforoz ve gözyaşlarına vardırılan büyük bir kin beslendi. Birbirinin ardı sıra Glasgow'a mektuplar yağdı ve nihayetinde muhterem Mr. Wringhim, Leydilerinin yüce mabedine varıp onun derin huzura ermesini sağladılar. Bu iki istidatlı insan arasında cereyan eden konuşma harikuladeydi. Wringhim benimsediği öğretiye göre, etkileri ve uygulamaları bakımından birbirinden farklı sekiz farklı İNANÇ olduğunu söylerdi. Halbuki Leydileri bulunduğu inziva konumu içinde beş inanca daha rastlamıştı – toplamda on iki ediyordu sayıları:[17] bu beş inancın hayatta kalmasını ya da ölümünü halletmek neredeyse on yedi saati bulan allamece bir tartışmaya mal oldu; bu esnada ikisi de kendi savlarını öne sürerken hararetlendikçe doğadan, amaca uygunluktan ve sağduyudan uzaklaştılar.[18] Wringhim bu inançlardan biriyle GÜVEN arasında tartışmalı bir noktaya dair uzun uzadıya hararetli bir çaba içine girdi; Leydi bu gayretin alışıldık sınırların ötesine geçmesinden korkarak damdan düşercesine lafa girerek vaizin ateşli beyanlarına ani bir karşılık verdi: "Evet ama efendim, yanlışım varsa düzeltin, bu denli alenen ortaya serilen açık günah karşısında başka ne yapmak gerekir?"

Papaz aptala döndü. Sandalyesinde kaykıldı, sakalını sıvazladı, *hım hım* sesler çıkardı, düşündü taşındı yeniden *hım hım*ladı ve bu kez değişik ve yumuşatılmış bir ses tonuyla,

16 Kenanlı kadın: Putperest, kâfir kadın... "İbrahim, oğlunun Kenanlılar arasından kendine bir eş seçmesini men etmişti." (Tekvin 24; 3)

17 Toplamı on iki: *Şeytan'ın Düzinesi* atasözünden... Bağlama uygunluğuna rağmen romanın 1837 basımında bu toplam düzeltilmiş. Calvin günahkâr olanın fani inancıyla, seçilmişlerin ebedi inancı arasına ayrım koymakla birlikte, inancın birliğini vurgular.

18 Doğa, yararlılık ve sağduyu... bunlar İskoç Aydınlanması'nda ahlâk felsefesinin anahtar sözcükleridir. Sonrasında 18. yüzyıl İskoç Kilisesi'nde "ılımlılığın" üstün gelmesiyle ilişkili görülen ve Evanjelistler açısından tiksindirici bulunan sözcüklerdir.

"Neden, bu tali bir mesele... Kocanızla Miss. Logan arasındaki durumu mu kastediyorsunuz?" dedi.

"Tam üstüne bastınız efendim. Burnumun dibinde süren bu yakınlaşma yüzünden utanç içindeyim. Bunun verdiği ıstırap çok büyük ve rezilce."

"Kötülük ya etkin olur madam ya da edilgen. Bu onlar için bir kötülük bizim için değil. Islah olmamış ve aşağılık insanların günahlarıyla bizim ancak inançsız bir Türk'ün günahları kadar ilgimiz olabilir; zira tüm dünyevi bağlar ve duygudaşlıklar Reform Kilisesi'nin kutsal topluluğunun içinde eritilir ve sineye çekilir. Yine de arzu ederseniz kalben ve eylem olarak takdis olmasa da, kendine saygısı varsa onu yaptıklarından utanacağı ve böylesi davranışlara ebediyen tövbe edebileceği şekilde paylar, kibrini kırar ve azarlarım. Kötü olana her şey kötü, haklı olana her şey doğru ve düzgündür."[19]

"Ah nasıl da rahatlatıcı bir söz Mr. Wringhim! Haklı olanın hiç hata yapmayacağını düşünmek ne de hoş. Özgür kılındığımız bu serbestliğe kim gıpta etmez ki? Kocama o zavallı talihsize, gözleri kör olmuş o adama gidin ve günahkâr yoz durumu hakkında onu aydınlatın, sizden daha uygun kim olabilir bu iş için."

"Evet, gidip mahcup edeceğim onu. Güçlü Şeytan ve günah konularıyla, toprağı semirtmek için dökülen gübre gibi mahcup edeceğim onları."[20]

"Efendim kapının önünde size özel bir diyeceği olan bir beyefendi var,"

"Meşgul olduğumu söyle ona. Bu akşam hiçbir beyefendiyi göremem. İsterlerse kendileriyle yarın ilgilenebilirim."

"Doğrudan geliyor efendim içeri, bir dakikacık duramaz

---

19 Titus 1;15'le kıyaslayın: "Saf olan için her şey saftır, ancak kirletilmiş ve inançsız olanlar için hiçbir şey saf değildir; onların zihni ve bilinci bile kirlenmiştir.

20 Toprağı semirten gübre gibi: Yeremya'nın *Kehanetler* kitabında çok sık kullanılan bir sözdür bu.

mısınız efendim, beyimiz meşguller. Şu anda sizi göremezler efendim."

"Çekil bakayım yolumdan seni Moab köylüsü. Benim işimin bekleyecek hali yok. Onu yıkım tehlikesinden kurtarmaya geldim."

"Eğer durum buysa efendim o zaman iş değişir, tehlike bizi de tehdit edebilir, o zaman sizinle işbirliği yapmakla kalmayıp birlikte savaşırım çünkü gerçekten buna yeltenir gibisiniz – Beyefendi sizi kurtarmaya geldiğini söylüyor ve durduramıyorum efendim, işte burada."

Toprak sahibi, hizmetçisi Waters'a ağız dolusu küfrü basacaktı ama daha ağzından tek kelime çıkamadan papaz Mr. Wringhim içeri adımını attı ve Waters da arkasından kapıyı kapatarak çıktı.

Bundan daha münasebetsiz bir tanışma olamazdı herhalde: Hayır bu imkânsızdı; çünkü kapı açıldığında toprak sahibiyle Arabella Logan aynı koltukta oturmuş aynı kitaba bakıyordu; "Ne vardı?" diye sordu toprak sahibi haşin bir sesle.

Tanrının elçisi odayı törensel olmayan bir biçimde şömineye kadar uzun uzun adımladıktan sonra yüzünü günahkârlara, arkasını yanmakta olan şömineye dönüp, başını yarı yarıya hafifçe eğerek toprak sahibine nahoş bir ifadeyle baktı.

"Sanırım beni tanıyor olmalısınız efendim," dedi.

"Herhalde öyledir," diye karşılık verdi toprak sahibi. "Bugüne dek başıma sarılan en kötü belanın sorumlusu sen... Glasgowlu Adı-falanca-filanca Bey! Sizin gibi adamlar her zaman hazırdır buna. Dua edin efendim, bunu dengeleyecek iyi bir şey yaptınız mı? Çünkü yapmadınızsa yapmanız gerek..."

"Durun orada derim efendim! Karşımda ağzınızı bozmayın. Eğer herhangi bir durumda birine kötülük ettiysem, bunun zaten başına geleceği vardır, yani kötülük benim işim

değil. Size sorarım efendim, Tanrı ve onun şahitleri huzurunda sorarım, o gün size ettirdiğim yeminlerinizi ağırbaşlılıkla ve çiğnemeden tuttunuz mu tutmadınız mı? Cevap verin bana!"

"Acaba benim başıma sardığınız eş tuttu mu kendi yeminini? Ya siz buna cevap verseniz efendim. Bunu sizden daha iyi kimse yapamaz Bay Adı falanca filanca..."

"Demek kötü alışkanlıklarınıza döndüğünüzü itiraf ediyorsunuz ve sanırım buradaki şahıs da günahlarınızın ortağı olmalı – güzelliği sizi yoldan çıkaran kadın! İkiniz de ayağa kalkın size diyeceğim laflar bitene, Tanrı'nın ve insanlığın gözündeki konumunuzu size ifşa edene dek ayakta durun!"

"Birincisi Tanrı'nın ve insanlığın gözünde asıl sizin ne olduğunuzu ben açıklayana kadar siz olduğunuz yerde kalın: Siz efendim, afra tafra yapan, kendini beğenmiş, aşırı kuralcı bir ilimci, aileler, toplum, cemaatler devlet ve kilise arasına fitne fesat tohumu eken kışkırtıcının tekisiniz. Tüm erdeminiz, Calvin'in öğretilerini birbirinden farksız binlerce ince dilime ayırmaktan ve ahlâki ya da ilahi tüm yasa ihlallerine karşı bir inayet gerekçesi sağlayan bir sistem kurmaktan menkul. Kısacası efendim siz Reform Kilisesi'nin bağrında bir küf, ağaç mantarından ibaretsiniz,[21] kilisenin ancak kan dökülerek arınabileceği türde bir hastalık doğuran bir mikropsunuz. Elveda diyorum size, bu iğrençlikleri yapmayı bırakın artık[22] ama kibrinizi kırın, yoksa çok daha kötü bir azar sizin üzerinize yağacak."

Wringhim tüm bunları gözünü kırpmadan dinledi. Arada sırada ağzını küçümseyerek büzüştürdü, bu sırada iki saldırgana kusmak üzere içinde intikam biriktirdi, zira onlara belden aşağı vurma fırsatı yakaladığını hissediyordu ve intika-

21 Kutsal Kitap'tan alıntı.

22 İsa'nın zinaya düşen kadını kovalamasına gönderme. "Git ve daha fazla günah işleme", John 8;11.

mını, derin öfkesini kusmaya kararlıydı. Ne yazık ki, çağdaş terbiyenin sınırları İskoçya boyunca mazide kalan, kimi kısımları kötü nam salmış, her dindara mal edilen bu meşhur azarlamayı kâğıda dökmeme engel teşkil ediyor. Ama ezbere biliyorum ve kimi fesatçıların eline vermek için olağanüstü bir lokma bu. Benzetmeler öyle kuvvetli ve dehşet vericiydi ki Miss. Logan ancak kısa bir süre tahammül edebildi; şaşkınlık içinde geri adım atmak zorunda kaldı. Toprak sahibinin yüzü ara sıra utanç ve kızgınlıktan kıpkırmızı kesilse de o daha fazla sebat etti. Birkaç kez her şeye burnunu sokan işgüzar dalkavuğu kapı dışarı edecek noktaya geldiyse de, Yüce Varlığın[23] hizmetkârları olarak gördüğü din adamlarına beslediği saygı ve terbiyesi onu bunu yapmaktan alıkoydu.

Bu burukluk işaretlerini algılayan Wringhim ise, onları utanma ve nedamet alametleri olarak yorumladı ve benzer bir durumda herhangi bir din adamının yapacağından daha ileri götürdü paylamalarını. Sonunda bitirdiğinde, daha fazla tartışma olmasın diye, cüppesini peşi sıra görkemli bir tarzda savurarak azametli bir edayla ağır ağır odadan çıktı, hiç kuşkusuz bu büyük zaferiyle coşmuştu. Üst kata çıktı, metafizik meraklısı ortağına muhteşem başarısını anlattı; kadını büyük bir şaşkınlık ve gözyaşları içinde evden nasıl kovaladığını ve kötü alışkanlıklarına geri dönen toprak sahibini nasıl bir tövbekârlık ve utanç açmazı içinde bıraktığını, öyle ki yüzünü dahi kaldıramadığını, gıkının çıkmadığını anlattı. Kadın arkadaşça gayretlerini ve güçlü hitabetini yere göğe sığdıramayarak ona olabildiğince içten teşekkür etti ve ikisi yeniden kılı tüyü ayıklamaya, dinin içinde hiç olmayan ayrımlar oluşturmaya koyuldular.

Her ikisi de Tanrı'nın evlat edinilmiş çocukları olduklarından ve tuzağa düşmekten ya da herhangi bir biçimde şeytanın kudretine teslim olmaktan muaf olduklarından, o tatlı

23 Yüce varlık, 18. yüzyıl deizmiyle ilişkilendirilen bir isimlendirme.